

Raport privind caracterul adecvat al pensiilor 2024 Comentariile CES Prefață GR

CES mulțumește DG EMPL și Comitetului pentru protecție socială pentru pregătirea celei de-a cincea ediții a Raportului privind caracterul adecvat al pensiilor (Pension Adequacy Report - PAR). Analizele sale aprofundate privind funcționarea și performanța sistemelor de pensii din UE reprezintă o completare indispensabilă a Raportului referitor la îmbătrânirea populației, care, în esență, estimează doar evoluția viitoare a costurilor (publice) ale sistemelor de pensii în contextul îmbătrânirii populației.

Asigurarea unui venit la bătrânețe care să le permită oamenilor menținerea unui nivel de trai decent și să-i protejeze de sărăcie este chiar scopul politicii de pensii. PAR, care se concentrează pe trei dimensiuni ale caracterului adecvat al sistemelor de pensii (menținerea veniturilor, evitarea sărăciei, durata pensiei), se bazează pe aceste obiective și pe drepturile fundamentale consacrate în Pilonul european al drepturilor sociale.

Analiza tendințelor recente în materie de reformă evidențiază evoluții care dau naștere la așteptări și la o cerere clară că tendințele care determină scăderea nivelului prestațiilor, creșterea vârstei legale de pensionare, individualizarea progresivă a drepturilor de pensie, de la sisteme publice obligatorii bazate pe solidaritate la sisteme private și chiar facultative și lipsa partajării riscurilor – ale căror efecte negative sunt dovedite pe scară largă.

În acest context, este de reală valoare faptul că PAR acordă o mai mare atenție importanței reformelor care tind să aducă îmbunătățiri în ceea ce privește nivelurile de performanță, în special pentru femei, și un efect mai puternic de evitare a sărăciei în cadrul sistemelor de pensii.

De asemenea, este binevenit faptul că se acordă importanța cuvenită unei reforme care să se concentreze pe stimulente pentru cariere mai lungi, mai complete și mai calitative, mai degrabă decât pe creșterea vârstei legale de pensionare – care este extremă în multe țări.

În pofida unor tendințe pozitive în materie de reformă în ceea ce privește nivelurile de performanță oferite de sistemele de pensii, **protecția persoanelor în vârstă pentru multe dintre ele este încă departe de a respecta drepturile consacrate în cadrul pilonului**, atât în ceea ce privește evitarea sărăciei, cât și în ceea ce privește menținerea veniturilor. Datele prezentate în PAR evidențiază deficiențe substanțiale. „A lucra mai mult” ar trebui să se refere în principal la „a lucra mai bine” și la reducerea perioadelor de pauză în carieră. Din nefericire, indicatorul „durata vieții active” utilizat se bazează în continuare doar pe intervalul de timp dintre vârsta medie de intrare și cea de ieșire de pe piața muncii. Pe baza acestei definiții regretabile (elaborată de EPC-AWG), reducerea șomajului este ignorată de la bun început ca instrument de prelungire a carierei profesionale.

Riscurile de sărăcie și de excluziune socială au crescut lent din 2015, singura excepție fiind situația extraordinară din 2021. În 2022, în 4 țări, rata riscului de sărăcie sau excluziune socială (AROPE) în rândul femeilor cu vârste de peste 65 de ani era de aproape 50% sau chiar mai mare! Ratele de deprivare au scăzut semnificativ în ultimii ani. Dar și aici, ratele existente sunt încă alarmant de ridicate în multe țări. Având în vedere numărul tot mai mare de persoane în vârstă, chiar și o rată stabilă ar însemna o creștere semnificativă a numărului de persoane afectate!

Chiar și salariații cu venituri medii, cu o carieră profesională neîntreruptă de mai multe decenii, suferă o pierdere masivă de venituri după pensionare în mai multe state membre, după cum arată calculele efectuate pentru a estima dimensiunea de menținere a veniturilor din sistemele de pensii și impactul diferitelor traiectorii profesionale, pe baza ratelor teoretice de înlocuire (Theoretical Replacement Rates – TTR). În majoritatea țărilor, conform legislației actuale, ratele de înlocuire a veniturilor pentru persoanele care intră astăzi pe piața muncii vor fi mai mici decât în prezent. În mod

surprinzător, în cazul carierelor mai scurte sau întrerupte, înlocuirea veniturilor este și mai mică. Cu o serie de variante pentru calculul central al TRR „de bază”, raportul examinează impactul unor traiectorii profesionale divergente asupra drepturilor de pensie. În aceste variante, impactul șomajului pare să fie insuficient reflectat, în special în ceea ce privește șomajul pe termen lung.

Femeile sunt afectate în mod special de pensiile insuficiente, după cum se arată pe larg și corect în PAR. Acest lucru este evidențiat nu numai de ratele mai ridicate ale sărăciei, ci și de diferențele mari dintre femei și bărbați în ceea ce privește pensiile. În 2022, diferența de pensie între femei și bărbați, conform Eurostat, era încă de peste 30% în 8 state membre ale UE, iar valoarea medie în UE era de 26%. Și aceasta este doar o parte a situației, deoarece diferența dintre femei și bărbați în ceea ce privește pensiile ia în considerare doar persoanele în vârstă care primesc o pensie, iar mai puține femei decât bărbați îndeplinesc criteriile de calificare pentru a primi o pensie, care sunt foarte stricte în unele țări. Cel puțin, diferențele de gen primesc o atenție sporită. În acest context, analizele din PAR au o importanță deosebită.

Chiar calculele din PAR semnalează în mod clar că sistemele de pensii trebuie (re)consolidate. Este de neconceput ca o societate în curs de îmbătrânire să nu abordeze tendințele demografice într-o manieră orientată spre viitor, așa cum se recomandă în mod precis în Raportul grupurilor la nivel înalt privind viitorul protecției sociale și al statelor sociale din UE.

Drepturile de pensie adecvate sunt strict legate de locuri de muncă de calitate și de trasee de carieră sigure. Intervențiile majore trebuie făcute la nivelul ocupării forței de muncă și al pieței muncii. Planul de acțiune privind Pilonul european al drepturilor sociale (European Pillar of Social Rights – EPSR) al UE va contribui la accelerarea necesară. Realizarea obiectivelor-cheie ale Planului de acțiune în materie de ocupare a forței de muncă (creșterea ratei de ocupare a forței de muncă în rândul persoanelor de vârstă activă cu 5 puncte procentuale, reducerea la jumătate a diferențelor de ocupare a forței de muncă între femei și bărbați, crearea de locuri de muncă de calitate) ar aduce beneficii substanțiale atât pentru adecvarea pensiilor, cât și pentru sustenabilitatea financiară a sistemelor de pensii. Ar exista pensii mai bune, în special pentru cei care au în prezent perspective slabe de pensie, așa cum este cazul multor femei. Trebuie acordată o atenție deosebită creării de locuri de muncă de calitate. Deși în prezent nu există niciun indicator de verificare în planul de acțiune, este clar că veniturile slabe legate de muncă și implicarea scăzută în muncă pe săptămână nu pot asigura pensii adecvate și nici nu pot contribui la sustenabilitatea fiscală a sistemelor.

În plus, sistemele de pensii trebuie reformate pentru a răspunde nevoilor actuale și viitoare ale generațiilor care se confruntă cu lipsa de investiții care să sprijine calitatea generală a carierei, precum și cu tranziții majore, cum ar fi cea digitală și cea de mediu.

Este urgent să se abordeze mecanismele de compensare evident inadecvate din multe sisteme de pensii: sistemele trebuie să abordeze capacitatea redusă de câștig în legătură cu îngrijirea copiilor sau a rudelor, activități care sunt încă în mare parte efectuate de femei, dar și șomajul involuntar pe termen lung.

Individualizarea și privatizarea progresivă a drepturilor de pensie trebuie să fie oprite și inversate. În plus – și acest aspect lipsește, din păcate, din raport – este o analiză de risc a numărului tot mai mare de părți finanțate ale sistemelor de pensii în care persoanele asigurate sau pensionarii suportă riscurile de investiții. În aceste cazuri, quantumul pensiilor va depinde în mare măsură de randamentul efectiv al investițiilor generat. Rata reală a dobânzii de 2% (conform Raportului privind îmbătrânirea populației) pe care se bazează calculele TRR s-ar putea dovedi a fi prea optimistă și, chiar dacă nu este cazul, vor exista cu siguranță perioade cu rate reale ale dobânzii semnificativ mai mici sau chiar negative, ceea ce poate duce la drepturi de pensie mult mai mici decât cele promise.

CES crede cu tărie că sistemele publice de pensii bazate pe solidaritate oferă cea mai bună și mai sigură formă de asigurare a bătrâneții, atât în prezent, cât și în viitor. Analizele și datele PAR nu numai că arată că mai sunt multe de făcut până când drepturile la pensie în cadrul pilonului vor deveni o realitate deplină pentru toți cetățenii Uniunii Europene. Raportul arată, de asemenea, cu referire la exemple pozitive de țări, direcțiile și căile de urmat pentru a ne apropia de acest obiectiv. Sperăm ca raportul să primească atenția pe care o merită.